

V tomto čísle Slovenskej literatúry prinášame ukážky hesiel zo Slovníka slovenských spisovateľov, ktorý pripravuje kolektív autorov pod vedením Valéra Mikulu z FFUK Bratislava.

R.

BENIAK Valentín, 19.2.1894 Chynorany – 6.11.1973 Bratislava, básnik a prekladateľ. Popredný predstaviteľ slovenskej poézie 20. storočia, básnik-syntetik. Pochádzal z rodiny roľníka. Ako dvanásťročný utrpel úraz nohy, ktorý ho vyradil zo školskej dochádzky, 1912 ho operovali na ortopedickej klinike v Budapešti. Meštiansku školu absolvoval externe. Dva roky študoval na gymnáziu v Nitre, kde 1916 maturoval. Štúdium na právnickej fakulte v Budapešti z finančných dôvodov zanechal. Najprv bol praktikantom na notárskom úrade v Šišove a v Chynoranoch, v šk. r. 1917–18 absolvoval notársky náukobeh v Košiciach. Krátko bol podnotárom v Bánovskej Kese (dnes Bánov) a notárom v Dvorníkoch. 1919–35 pôsobil ako vedúci notár v rodisku, potom v Novej Bani, 1939 odišiel do Bratislavy, kde sa stal úradníkom Krajinského úradu ministerstva vnútra. Od 1939 bol tajomníkom a 1940–45 predsedom Spolku slovenských spisovateľov. Od apríla do júla 1945 bol vo vyšetrovacej väzbe. Od konca r. 1945 pracoval na Povereníctva školstva a osvety v oddelení pre veci cirkevné, 1947 bol preložený do dôchodku. – Verše začal písať po maďarsky. Prvé básne uverejnil v budapeštianskom študentskom časopise A mi zászlónk (Naša zástava). So slov. lit. sa dostal do kontaktu až 1918 a vzápätí začal písať v slovenčine. Prvé slov. básne uverejnil v > Slovenských pohľadoch (1923) a v Slovenskom denníku (1924). Debutoval až ako 34-ročný zbierkou Tiahnime ďalej oblaky (1928), kde sa programovo prihlásil k spätosti s domovom, ktorá sa premietla najmä v zobrazení ľudských osudov jemu známeho slov. vidieka. Realisticko-symbolistické verše vyrastajúce z konkrétnej, predovšetkým sociálnej empirie či majúce ráz vízie charakterizuje ťaživá atmosféra. V zbierkach Ozveny krokov (1931) a Kráľovská reťaz (1933) rozvíja motívy domova, pričom v druhej knihe sa jeho sociálno-nacionálny postoj radikalizuje, väčšiu pozornosť venuje intímnej problematike a prostredníctvom talianskych motívov do jeho poézie vstupuje „svet“. Ak v týchto knihách veľa vyťažil z návštevy Talianska, v nasledujúcej zbierke Lunapark (1936) sa inšpiroval návštevou Francúzska, najmä Paríža. S motivickou exotizáciou sa mení aj autorova poetika – vytvára jeden zo slov. variantov poetizmu. V lyrike z ciest ruší vzdialenosti medzi časovo, priestorovo, kultúrne a historicky odľahlými prvkami, od básne ako monolitného celku prechádza k básni ako pluralitému útvaru vytváranému technikou montáže. Do popredia jeho záujmu sa dostáva individuálne ľudské bytie v súradniciach reality 30. rokov. Podobu B. poetizmu charakterizujú verše: „Ja som pohár všetkých farieb / s tmavým blenom na dne!“ Zbierka Poštový holub (1936) s tematizáciou situácie sveta v stave vojnového ohrozenia a krajne neúnosného sociálneho položenía človeka predznamenáva nové obdobie B. tvorby. V jeho poézii vzrastá napätie. Platí to aj o zbierke Bukvica (1938), kde sú básne reagujúce na znepokojujúce udalosti vo svete (texty s motívmi španielskej občianskej vojny, Malý žalm za Astriu) organicky späté s poéziou pod-

* Individuálne výstupy z kolektívneho grantového projektu Slovník slovenských spisovateľov – č.g. 1/5135/98.

nietenou obavami o osud česko-slovenského štátu a vlastného národa. B. „pod tlakom dejinného času“ už v tejto knihe „berie na seba funkciu básnika národného“ (> S. Šmatlák). V zbierkach *Vigília* (1939) a *Druhá Vigília* (1942), ktoré sú z veľkej časti komentárom prevratných dejinných a politických udalostí, má uplatnenie tejto funkcie autentickú polohu „úzkostí“, ale aj „vzopätia“, často však iluzívneho, ba nacionalistického a režimistického. A to napriek tomu, že básnik demonštruje svoju nezávislosť. Ozajstným tvorivým vzopätím sa stali B. skladby *Žofia* (1941), *Popolec* (1942) a *Igric* (1944), kde nesúlad národného s univerzálnym básnik prekonal. Predchádzal im cyklus *svätográlskych legiend*, ktoré vyšli časopisecky, vo *Vigíliách* a *bibliofilsky* (*Štyri legendy sv. Grála*, 1941) – aktualizuje tu stredoveký námet s duchovným rozmerom. Tu a v nasledujúcich troch vrcholných skladbách sa u B. presadil „univerzalistický kresťanský svetonázor“, ktorý ho viedol k prekonaniu „zúžených nacionálno-politických hľadísk, i ponímanie domácej reality v širšom, európskom kontexte“ (J. Pašteka). V rozsiahlych pásmach *Žofie* a *Popolca* v súradniciach vojnou zachváteného sveta bohato rozohráva vzťahy básnika a *Žofie*, ktorá je ženou i ženským princípom, poéziou i múdrosťou. Mnohoraké premeny, spájanie rôznorodých tematických a štylistických prvkov a rovín vyúsťuje do nezvyčajnej variabilnosti a polyfónnosti. Na úrovni žánru, obraznosti a verša rovnako ako na iných úrovniach tu B. dosiahol syntézu básnickej tradície a avantgardnej poézie, vrátane nadrealizmu, resp. surrealizmu. V *Igricovi* badáme posun k poézii priamejšej výpovede, orientáciu na účinný denotatívny, pregnantný klasickejší výraz, ktorý charakterizuje celú B. povojnovú tvorbu. Básnik sa tu štylizuje do postavy stredovekého igrice, aktualizuje koncept kurtoáznej trubadúrskej ľúbostnej poézie, ktorý sa dostáva do konfrontácie s hrôzostrašnou realitou vojnového vraždenia. Koncom vojny a po nej, po zažití osobných príkorí básnik túto cyklickú skladbu rozšíril o nové spevy, v ktorých sa zjavuje najmä podoba igrice plného trpkosti i spravodlivého hnevu. Rozšírené vydanie *Igrica* vyšlo 1968. Pôvodnú poéziu už po 1947 B. nemohol uverejňovať. Vychádzali mu iba preklady. Až 1964 sa jeho pôvodné básne objavili v *Slovenských pohľadoch*. O dva roky neskôr mu vyšiel výber zo staršej poézie *Reťaz* (1966) s doslovom > M. Hamadu, potom nová kniha *Hrachor* (1967) obsahujúca vlastne dve básnické knihy z rokov 1953–57 – *Hrachor* a *Pieseň o ruži*, *bibliofília Klásky* zo zberu (1967), reedícia *Žofia* a *Popolec* (1967), zbierky *Plačúci amor* (1969), *Sonety podvečerné* (1970), *Medailóny a medailónky* (1971), výber z ľúbostnej poézie *Štyri dlane* (1974), *trojzväzkové vybrané spisy* (1975–81), nové vydanie *Svätográlskych legiend* (1992), kniha *Nedokončená symfónia – Večerné sonety* (1994) prinášajúca rozprávačskú spomienkovú autobiografickú epickú skladbu z rokov 1954–65 a kompletnú verziu zbierky predtým vydanéj pod názvom *Sonety podvečerné*, zbierka *Abrahámske rondely* a iné básne (1994) a *zveršované slov. ľudové rozprávky Stratenko* (1994). Vo viacrozmernej povojnovej lyrike osobitne zaujme ako básnik ľúbostného citu a jesene života i ako majster klasických básnických foriem. Po 1945 B. vytvoril aj rozsiahle prekladateľské dielo (W. Shakespeare, J. W. Goethe, H. Kleist, I. Madách, M. Vörösmarty, O. Wilde a i.). @ *Ď. d.*: básne k obrazom M. Benku *Strážcovia a ochrankyne Slovenska* (1942); eseje *Sebe i vám* (1943). @ *Vybrané spisy*: *Domov a diaľky* (1975), *Piesne podvečerné* (1976), *Igricove spevy* (1981). @ *Literatúra*: J. K. Šmálov, „Kľúč k Beniakovým básnickým skladbám“, *Kultúra*, 1943, č. 3; M. Hamada, *V hľadaní významu a tvaru*, 1966, s. 295–311; V. Šabík, „Báseň ako odpoveď démonom života (Beniakova básnická apokalypsa)“, *Romboid*, 1969, č. 1; J. Gregorec, *Básnický svet Valentína Beniaka*, 1970; A. Bagin, *Literatúra v premenách času*, 1978, s. 33–40; K. Rosenbaum, „Básnická tvorba Valentína Beniaka“, in V. Beniak, *Igricove spevy*, 1981; K. Peteraj, „Doslov“, in V. Beniak, *Plačúci amor*, 1982; J. Pašteka, „S básnikom v družine kráľa Artu-

ša“, in V. Beniak, Svätográlske legendy, 1992; V. Beniak, Zborník štúdií k storočnici narodenia básnika, 1994; S. Šmatlák, „Verný iba sebe a svojmu talentu“, Literika 1997, č. 1–2.

Ján Zambor

DILONG Rudolf, 1.8.1905 Trstená – 7.4.1986 Pittsburgh (USA), básnik, prozaik, dramatik a publicista. Po maturite sa stal mníchom františkánskej rehole, pôsobil v kláštoroch v Kremnici, Hlohovci, Malackách a Žiline. Po absolvovaní štúdia kat. teológie bol 1929 v Nitre vysvätený za kňaza. Niekoľko rokov pôsobil ako stredoškolský profesor náboženstva. Po vypuknutí 2. sv. vojny narukoval do slov. armády ako vojenský kňaz, pričom sa dostal aj na východný front. V júli 1945 odišiel do emigrácie. Najprv sa usadil v Ríme. Zapojil sa do činnosti Slovenského akčného výboru (neskôr Slovenský oslobodzovací výbor), ktorý si kládol za cieľ obnoviť Slovenskú republiku. Túto myšlienku presadzoval aj ako publicista v protikomunistickom vysielači Barcelona. 1947 odišiel do Argentíny, kde najprv pôsobil ako kňaz slov. vystaňovalcov vo františkánskom kláštore v Buenos Aires, potom v kláštore poľských františkánov Pablo P. Odesta. Zároveň redigoval periodikum Slovenské zvesti. Od 1965 žil v kláštore v Pittsburghu, kde sa okrem iného venoval redigovaniu časopisu Listy sv. Františka. Pracoval aj ako funkcionár Svetového kongresu Slovákov. – D. bol jedným z čelných a najplodnejších predstaviteľov > katolíckej moderny. Bol spoluzakladateľom časopisu > Postup, okolo ktorého sa združila už prv založená rovnomená skupina mladých básnikov, prozaikov i kritikov. V prvých troch básnických knihách – Budúci ľudia (1931), Slávne na holiach (1932), Dýchajte, lazy! (1933) – cez tradičné, rustikálne videnie stvárnil tému prírody a sedliackeho života. V zbierkach Helena nosí ľaliu (1935) a Mladý svadobník (1936) možno identifikovať vplyvy č. poetizmu. Za jeden z vrcholov D. spirituálnej meditatívnej lyriky možno pokladať knihu Ja, svätý František (1938). Jeho tvorba prijímala podnety z rôznych básnických prúdov. V niektorých jeho knihách, napr. v zbierke Mesto s ružou (1939), sa odrážajú podnety poetiky slov. nadrealizmu. Zasiahnutý vojnovou apokalypsou, D. sa utiekal k témam detstva a rodnej Oravy, ktoré vnímal ako istoty vo zvíchrených časoch – prejavilo sa to v zbierkach Konvália (1941), Nevolaj, nevolaj (1941) a i. Menej hodnotnú časť D. tvorby predstavujú knihy s príležitostnými témami, napr. Roky pod Slnkom (1933), venované 1100. výročiu vysvätenia Pribinovho chrámu v Nitre. V knihách Gardisti, na stráži! (1939) a Vojna (1942) agitačnými veršami v podstate podporil totalitnú ideológiu Slovenskej republiky. Úroveň jeho tvorby znižuje nedostatok autorskej schopnosti selektovať z vlastnej produkcie. V emigrácii vydal veľké množstvo nízkonákladových básnických a prozaických kníh, ako aj príležitostných publikácií a drám. Podstatná časť z nich je na Slovensku viac-menej neznáma. Používal viacero pseudonymov, pričom identifikácia niektorých ešte nie je uzavretá. V najlepších meditatívnych básnických knihách z tohto obdobia dosiahol úroveň doma vydaných diel – napr. Ponúkam chlieb so soľou (1971), Pokora vína (1971), celkovo však vývinovo stagnoval, uplatňujúc – izolovaný od poetických výbojov na Slovensku – zastaranú poetiku. V tomto čase sa už výrazne prejavil aj autorov sklon ku grafomanstvu, čoho dôsledkom je viac ako sto knižných titulov v jeho bibliografii, a to ešte niektoré rukopisy zhoreli pri požiari kláštora v Argentíne. Po r. 1989 sa aj na Slovensku opätovne začala tomuto autorovi venovať pozornosť. Vyšli niektoré reedície jeho skorších kníh, ako aj výber z jeho exilovej tvorby Ja, Rudolf Dilong, trubadúr (1992). @ Ď. d.: básnické zbierky Hviezdy a smútok (1934), Honolulu, pieseň labute (1939), Somnambul (1941), Hanička (1942), Plač (1944), Moja krv (1945), Vlast' volá (1948), Pod krížom (1967); spomienková próza Zakliata mladosť (1941); divadelné hry Valin (1940) a Padajúce svetlo (1941). @ Literatúra: J. Melicher, Katolícka mo-